

Rocznik Świętokrzyski. Ser. B – Nauki Przyr. 33: 77–92, 2012

Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie, Kieleckie Towarzystwo Naukowe,
Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
Polskie Towarzystwo Geograficzne

Warunki społeczno-ekonomiczne województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2009

Social and economic conditions in the Świętokrzyskie
Voivodeship in the period of 2000-2009

IWONA KINIORSKA

Summary. The end of the twentieth century marked the beginning of changes in the nature of population and economic phenomena. Traces of the transformation period with both integration and globalization pressures are nowadays visible on the social, demographic and economic levels, on the local, regional and national scale (Kiniorska, Wrońska-Kaczor 2011). This study aimed at presenting changes in the demographic and economic development. The results showed numerous negative processes including decreased population density conditioned by natural population decline registered in urban and rural areas. The decrease in the population was also given a considerable boost by migrations. The outflow areas were located on the outskirts where the concentration of negative socio-economic phenomena resulted in depopulation and ageing processes. In the Świętokrzyskie Voivodeship the largest decreases in the population size were recorded in the southern and north-western parts. Socio-economic development is also hampered by lack of jobs and high unemployment rate.

Key words: natural decline, migrations, labour market, unemployment.

Iwona Kiniorska, Instytut Geografii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, ul. Świętokrzyska 15, 25-406 Kielce, Polska; e-mail: iwona.kiniorska@ujk.kielce.pl

WPROWADZENIE

Ostatnie lata 80. i cała dekada lat 90. XX wieku, związane z przeobrażeniami politycznymi i ekonomicznymi w Polsce, przyniosły istotne zmiany w uwarunkowaniach i procesach społeczno-demograficznych. W latach 90. XX wieku obniżeniu uległ przyrost naturalny spowodowany spadkiem urodzeń. Od

wielu lat rejestruje się spadek mobilności przestrzennej w kierunku miasto–wieś. W 1998 r. pierwszy raz po wojnie saldo migracji dla miast było ujemne. Jednocześnie w 2000 r. zanotowano pierwsze po wojnie dodatnie saldo migracji dla obszarów wiejskich (Płaziak, 2005). Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zmian społeczno-demograficznych zachodzących w miastach i na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2009.

Pod względem administracyjnym województwo świętokrzyskie należy do jednego z najmniejszych w Polsce, zajmuje powierzchnię 11,7 tys. km² (3,7% obszaru kraju). Podzielone jest na 102 gminy, 13 powiatów ziemskich i jedno miasto – Kielce – na prawach powiatu (powiat grodzki). Największy pod względem powierzchni (2,2 tys. km²) i zaludnienia (199,8 tys.) jest powiat kielecki. Najmniejszy pod względem obszaru jest powiat skarżyski (395 km²), a zaludnienia – kazimierski (35,5 tys.). Według stanu na 31 grudnia 2009 r. region zamieszkiwało 1 270,1 tys. osób, z czego w miastach 573,6 tys. (45,2%), natomiast na obszarach wiejskich 696,4 tys. (54,8%). Świętokrzyskie wraz z województwami lubelskim i podkarpackim stanowi najsłabiej zurbanizowany region w Polsce. Współczesna sieć miejska obejmuje 31 miast, w tym 25 małe, 6 średnich oraz jedno duże (Kielce). Sieć ośrodków miejskich charakteryzuje dominacja miast najmniejszych i bardzo małych. Ukształtowana struktura wielkościowa jest skutkiem uwarunkowań historycznych. Znaczący udział rolnictwa w strukturze gospodarczej i warunki naturalne województwa także nie sprzyjały tworzeniu ośrodków średnich i dużych. Badany obszar cechuje zróżnicowany charakter społeczno-gospodarczy. W północnej i centralnej części dominują funkcje przemysłowe, natomiast w południowej – rolnicze. Potencjał gospodarczy obszaru stanowią tradycje związane z przemysłem wydobywczym i przetwórczym surowców skalnych. Istotne znaczenie ma także położenie w centralnej części kraju w pobliżu dużych aglomeracji miejskich: warszawskiej, krakowskiej, łódzkiej. Problemy, m.in. wysokie bezrobocie, wynikają z przeobrażeń zachodzących na rynku pracy, a także z niezadawalającego poziomu rozwoju inwestycji.

WYNIKI BADAŃ

Jedną z podstawowych cech pozwalających ocenić potencjał demograficzny jest liczba ludności. W latach 2000–2009 w miastach i na obszarach wiejskich zanotowano spadek zaludnienia. W badanych latach zaludnienie miast zmniejszyło się z 596,8 tys. do 573,7 tys., czyli o 3,9%. Wśród pięciu kategorii wielkościowych miast jedynie w grupie ośrodków liczących poniżej 5 tys. zanotowano jego wzrost, głównie na skutek spadku zaludnienia miast z wyższej kategorii wielkościowej i uzyskaniu praw miejskich przez dwie wsie (tab. 1).

Tabela 1. Struktura wielkościowa miast województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2009
 Table 1. Towns and cities of the Swietokrzyskie Voivodeship in the period of 2000–2009 by their size

Klasy wielkościowe Size	2000				2009			
	Miasta Towns		Ludność Population		Miasta Towns		Ludność Population	
	Liczba Number	Udział Share	Liczba Number	Udział Share	Liczba Number	Udział Share	Liczba Number	Udział Share
		[%]	[tys.] [thou- sand]	[%]		[%]	[tys.] [thou- sand]	[%]
Poniżej 5 tys. Below 5 thousand	11	37,9	30 477	5,1	14	45,2	39 536	6,8
5–10 tys. 5–10 thousand	7	24,2	49 225	8,3	6	19,5	41 933	7,3
10–50 tys. 10–50 thousand	7	24,2	121 260	20,3	8	25,7	163 092	28,5
50–150 tys. 50–150 thousand	3	10,3	182 376	30,5	2	6,4	124 330	21,7
Powyżej 150 tys. Over 150 thousand	1	3,4	213 469	35,8	1	3,2	204 835	35,7

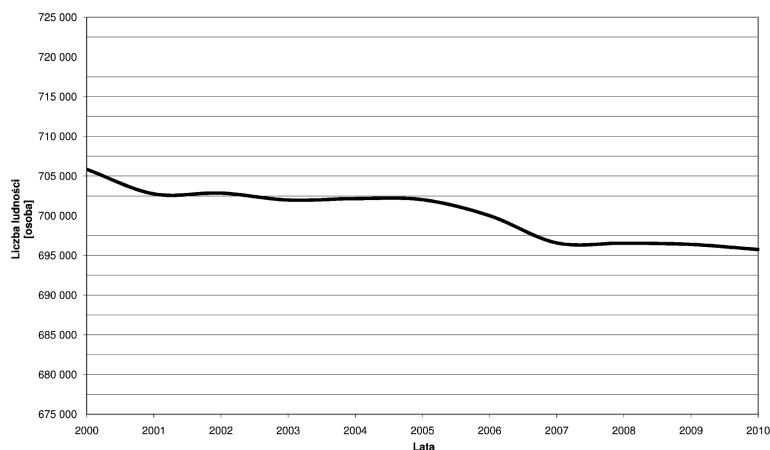
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Source: Author's calculations based on data published by the Polish Central Statistical Office.

Natomiast liczba ludności zamieszkującej obszary wiejskie województwa świętokrzyskiego obniżyła się z 705,8 tys. do 696,4 tys. osób, czyli o 1,3% (ryc. 1).

Największy spadek zaludnienia wystąpił w południowo-zachodniej części województwa. Wzrostem zaludnienia charakteryzowały się obszary wiejskie położone głównie w zapleczu stolicy województwa (np. Morawica, Miedziana Góra, Sitkówka-Nowiny). Wymienione jednostki mają dobrze rozwinięte funkcje przemysłowe (głównie przemysł mineralny), usługowe i mieszkaniowe. W przypadku Morawicy na wzrost liczby ludności dodatkowo miała wpływ lokalizacja wojewódzkiego szpitala

dla nerwowo chorych – jedynej takiej placówki w województwie (Kamińska, 2010). Wzrost zaludnienia odnotowano również na obszarach wiejskich ośrodków subregionalnych, takich jak: Jędrzejów, Busko-Zdrój. Biorąc pod uwagę zaludnienie obszarów wiejskich w ujęciu przestrzennym, w 2000 r. najliczniejszą grupę gmin stanowiły obszary liczące od 5 tys. do 10. tys. mieszkańców. Podobnie było w 2009 r., ale tu liczebność zmniejszyła się z 54 do 44 ośrodków (Kiniorska, 2011).

Ryc. 1. Zmiany liczby ludności na obszarach wiejskich według gmin w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2010

Źródło: Opracowanie własne.

Fig. 1. Changes in the population size in rural areas of the Świętokrzyskie Voivodeship in the period of 2000–2010 by gminas (communes)

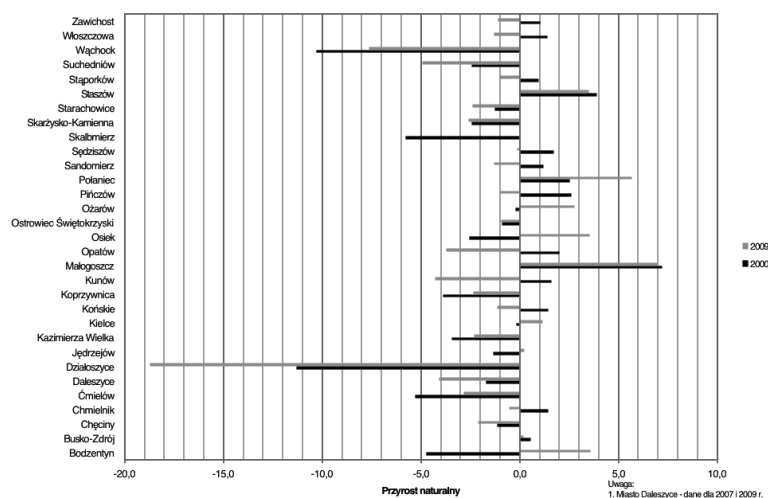
Source: Author's own calculations.

W Polsce od końca lat 90. XX wieku obserwuje się (przy ogólnym zmniejszeniu się liczby ludności kraju: z 38,29 mln w 1997 r. do 38,17 mln w 2009 r.) stopniowy wzrost liczby ludności zamieszkującej obszary wiejskie: z 14,6 mln w 1999 r. do 14,9 mln w 2009 r., co stanowi 39% ogółu mieszkańców Polski (Szymańska, Biegańska, 2011). Jak wskazują badania, najważniejszymi składnikami wzrostu liczby ludności na obszarach wiejskich w Polsce są napływ ludności i dodatnie saldo migracji.

Podstawowymi elementami kształtującymi dynamikę zmian zaludnienia są przyrost naturalny i migracje. W badanych latach w miastach województwa świętokrzyskiego zanotowano ubytek naturalny. Jak wskazały badania w wielu ośrodkach nastąpiło nasilenie niekorzystnych tendencji w przebiegu ruchu naturalnego.

Najczęściej były to miasta monofunkcyjne, gdzie restrukturyzacja gospodarki nasila niekorzystne procesy ludnościowe. W 2009 r. jedynie w dziesięciu miastach zanotowano dodatni przyrost naturalny, w pozostałych rejestrowano ubytek naturalny (ryc. 2). Najwyższy poziom przyrostu naturalnego był w Małogoszczy (6,98‰) oraz Połańcu (5,69‰), najniższy w Działoszycach (-18,72‰) i Suchedniowie (-4,94‰). Najliczniejszą grupę ośrodków z ubytkiem naturalnym tworzą miasta położone w północnej i południowej części województwa, gdzie jak pokazują badania, rejestruje się już procesy depopulacyjne. Spadek przyrostu naturalnego jest uwarunkowany wieloma przyczynami. Powszechne staje się zjawisko planowania rodziny, wychowania i kształcenia dzieci zgodnie z możliwościami finansowymi. Nie bez znaczenia jest również konsumpcyjny model życia, ukierunkowany na karierę zawodową i wygodniejszy tryb życia. Coraz częściej preferowany jest model małdzietności lub bezdzietności (Kiniorska, 2011).

Ponadto współczesne kobiety mają dostęp do szerokiej gamy środków antykoncepcyjnych.

Rys. 2. Przyrost naturalny dla miast województwa świętokrzyskiego w latach 2000 i 2009

Źródło: Opracowanie własne.

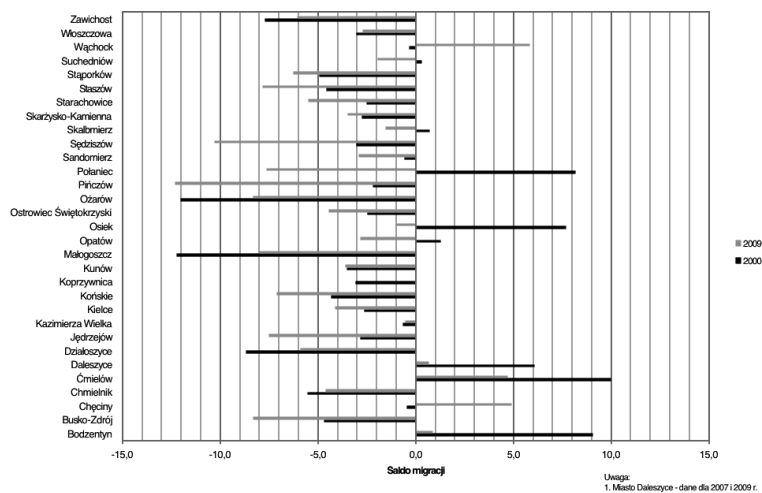
Fig. 2. Population growth in towns and cities of the Swietokrzyskie Voivodeship in 2000 and 2009

Source: Author's own calculations.

Czynnikiem, który przyczynił się do ustabilizowanej liczby zgonów jest stale rosnący postęp w dziedzinie medycyny, wraz z którym wydłuża się długość życia (Baran, 2010). Podobnie jak w miastach, również na obszarach wiejskich przyrost naturalny

utrzymywał się na poziomie ujemnym, w badanych latach zaobserwowano tendencję spadkową z $-0,9$ do $-1,3\%$. Dla całego rozpatrywanego okresu największy ubytek naturalny zaobserwowano w: Bejskach, Radkowicach, Tarłowie i Opatowcu. Najwyższe wartości, przekraczające średnio 5% rocznie, zanotowano w: Górnice, Sitkówce-Nowinach, Bielinach, Chęcinach i Piekoszowie (gminy położone w strefie podmiejskiej).

Istotną rolę w procesach ludnościowych odgrywają migracje. Mobilność przestrzenna ludności jest następstwem wielorakich przekształceń społecznych i gospodarczych, które w istotny sposób kształtują obraz demograficzny jednostek mikro- oraz makroregionalnych. Różnice w natężeniu, kierunkach i strukturze migrantów wynikają nie tylko z poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, lecz również są pochodną historii i tradycji dotychczasowych powiązań przestrzennych regionów (Warych-Juras, 2002). W latach 2000–2009 w miastach województwa świętokrzyskiego zanotowano spadek salda migracji z $-2,48\%$ do $-4,63\%$ oraz wzrost liczby miast o ujemnym saldzie migracji (ryc. 3). Natomiast na obszarach wiejskich saldo migracji wzrosło z $-0,90\%$ do $0,63\%$. Wzrosła również liczba gmin, w których odnotowano dodatnie saldo migracji. W 2000 r. ujemne saldo migracji zanotowano w 61 jednostkach terytorialnych (ryc. 4).

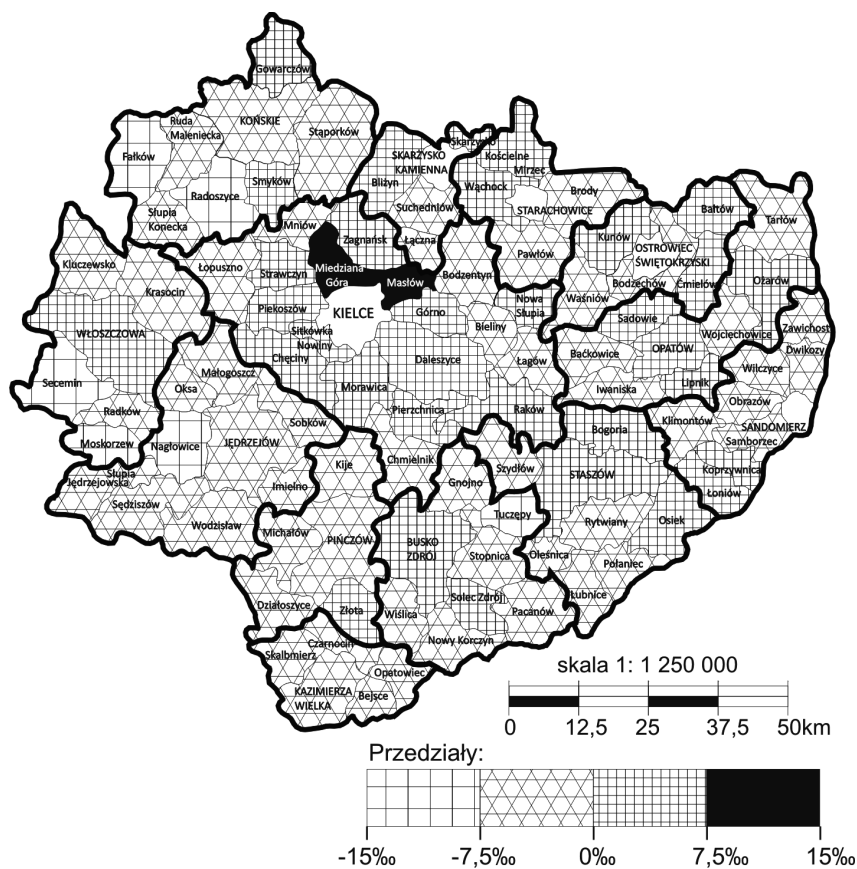
Ryc. 3. Saldo migracji dla miast województwa świętokrzyskiego w latach 2000 i 2009

Źródło: Opracowanie własne.

Fig. 3. Migration balance for towns and cities of the Świętokrzyskie Voivodeship in 2000 and 2009

Source: Author's own calculations.

Najniższe w gminach: Moskorzew, Tuczepy, Nagłowice, Lipnik oraz Radoszyce, w których saldo migracji mieściło się w przedziale od $-14,5\%$ do -8% .

Ryc. 4. Saldo migracji na 1000 mieszkańców na obszarach wiejskich według gmin w województwie świętokrzyskim w 2000 r.

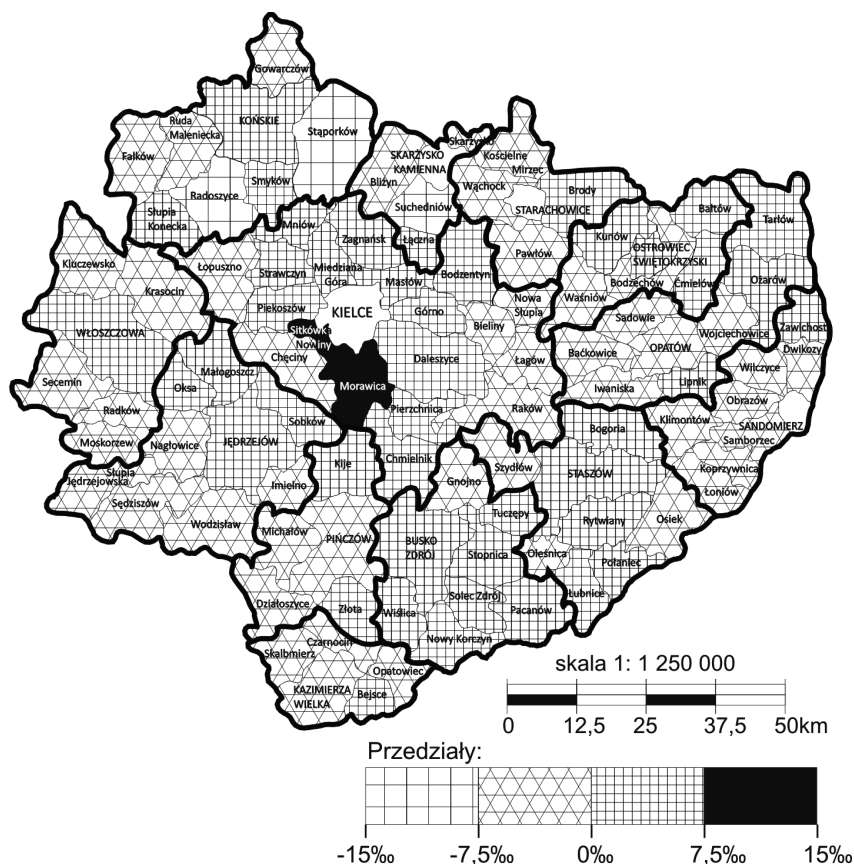
Źródło: Opracowanie własne.

Fig. 4. Migration balance per 1000 inhabitants in rural areas of the Świętokrzyskie Voivodeship in 2000 by gminas (communes)

Source: Author's own calculations.

W 2009 r. ujemne saldo migracji rejestrowano w 51 gminach (ryc. 5).

Najniższe na obszarach wiejskich gmin: Suchedniów, Radoszyce, Skalbmierz, Oleśnica, Wilczyce. Z kolei najwyższe wartości wskaźnika odnotowywano na obszarach położonych w strefie podmiejskiej stolicy województwa, na obszarach gmin: Miedziana Góra, Masłów, Morawica, Sitkówka-Nowiny. Napływ ludności na obszary wiejskie położone w sąsiedztwie miast wykazuje tendencję wzrostową.

Ryc. 5. Saldo migracji na 1000 mieszkańców na obszarach wiejskich według gmin w województwie świętokrzyskim w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne.

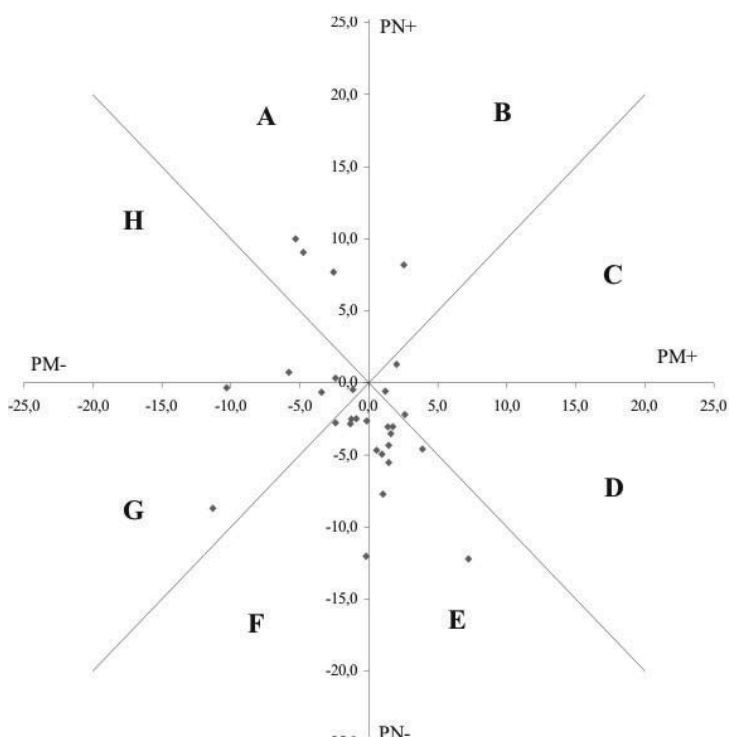
Fig. 5. Migration balance per 1000 inhabitants in rural areas of the Świętokrzyskie Voivodeship in 2009 by gminas (communes).

Source: Author's own calculations.

W grupie ludności napływającej dominują osoby w wieku produkcyjnym, co zaznacza się w odmłodzeniu struktury demograficznej i wpływa istotnie na poprawę elementów kształtujących ruch naturalny, w tym głównie na wzrost urodzeń (Kiniorska, 2011). Badania prowadzone przez W. Kamińską (2010) wskazały, że obszarami przyciągającymi migrantów są przede wszystkim gminy położone na obszarach atrakcyjnych turystycznie (np. Chęciny, Bałtów), atrakcyjnie położonych względem ośrodków miejskich i szlaków komunikacyjnych (np. Sitkówka-Nowiny, Jędrzejów), z dobrze rozwiniętymi pozarolniczymi działaniami

gospodarki (Połaniec, Miedziana Góra). Z kolei obszarami odpływowymi są tereny monofunkcyjne, położone peryferyjnie, w których nasilenie negatywnych zjawisk o charakterze społeczno-demograficznym skutkuje procesami depopulacyjnym i starzeniem się ludności.

Ryc. 6. Typy rozwoju ludności miast województwa świętokrzyskiego w 2000 r.

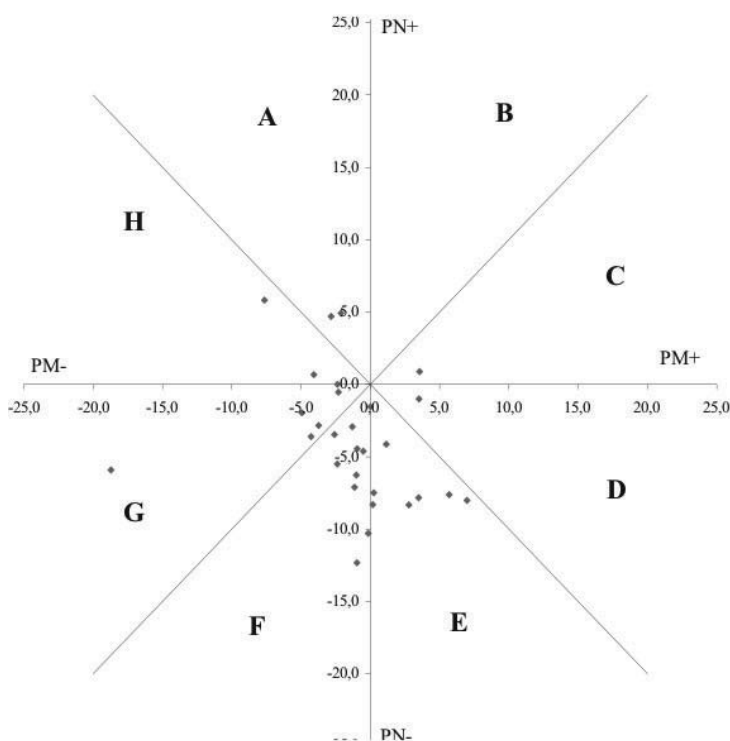
Źródło: Opracowanie własne

Fig. 6. Types of urban population development in the Swietokrzyskie Voivodeship in 2000

Source: Author's own calculations.

Do identyfikacji znaczenia przyrostu (ubytku) naturalnego oraz napływu (odpływu) migracyjnego w determinowaniu przyrostu (ubytku) rzeczywistego ludności wykorzystuje się typologię Webba (1963). Syntezę przemian demograficznych stanowią wydzielone na podstawie wykresu klasyfikacyjnego typy przemian demograficznych miast i gmin. Typy od A do D wskazują na przyrost rzeczywisty ludności, natomiast typy od E do H na ubytek rzeczywisty (Kantor-Pietraga, 2010). W 2000 r. w miastach województwa świętokrzyskiego stwierdzono występowanie

ośmiu typów rozwoju ludności (ryc. 6). Jedynie w czterech ośrodkach odnotowano dodatni przyrost rzeczywisty, wynikający z przewagi przyrostu naturalnego nad ubytkiem lub przyrostem migracyjnym (typ A i B).

Ryc. 7. Typy rozwoju ludności miast województwa świętokrzyskiego w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne

Fig. 7. Types of urban population development in the Swietokrzyskie Voivodeship in 2009

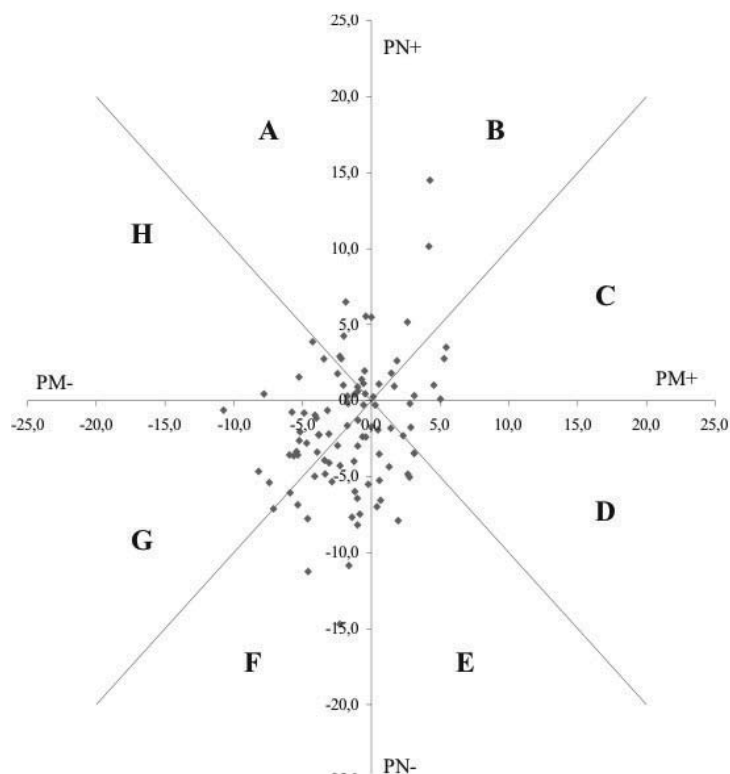
Source: Author's own calculations.

Miastami depopulacyjnymi były ośrodki skupione w typach: E (wskazujący na przewagę ubytku nad przyrostem migracyjnym) oraz F (określający przewagę ubytku naturalnego nad ubytkiem migracyjnym). W 2009 r. odnotowano również występowanie wszystkich typów rozwoju ludności (ryc. 7). W czterech ośrodkach rejestrowano dodatni przyrost rzeczywisty. W przypadku typów depopulacyjnych najliczniejszą grupę stanowiły miasta skupione w typach E i F, czyli podobnie jak w 2000 r. (Kiniorska, 2011). Największe ubytki ludności odnotowuje się w miastach

o dominujących funkcjach rolniczych lub przemysłowych. Niepokojąca jest sytuacja tych miast, w których rejestruje się najbardziej niekorzystne procesy demograficzne: ubytek naturalny i odpływ migracyjny (np. Działoszyce, Pińczów, Kazimierza Wielka, Starachowice, Skarżysko-Kamienna). Na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2009 wzrosła liczba gmin, w których ubytek rzeczywisty był uwarunkowany ujemnym saldem migracji. Zanotowano również niewielki wzrost liczby gmin o dodatnim saldzie migracji. W 2000 r. dominowały gminy skupione w typach wskazujących na ujemny przyrost rzeczywisty.

Głównie były to typy F (wskazujący na przewagę ubytku naturalnego nad ubytkiem migracyjnym) i G (określający przewagę ubytku migracyjnego nad ubytkiem naturalnym) (ryc. 8). W 2009 r. poza niewielkim wzrostem liczby gmin o dodatnim przyroście rzeczywistym w ośrodkach depopulacyjnych wzrosło znaczenie typu H, który wskazywał na przewagę ubytku migracyjnego nad przyrostem naturalnym (ryc. 9). Największe ubytki ludności miały miejsce w gminach monofunkcyjnych, typowo rolniczych.

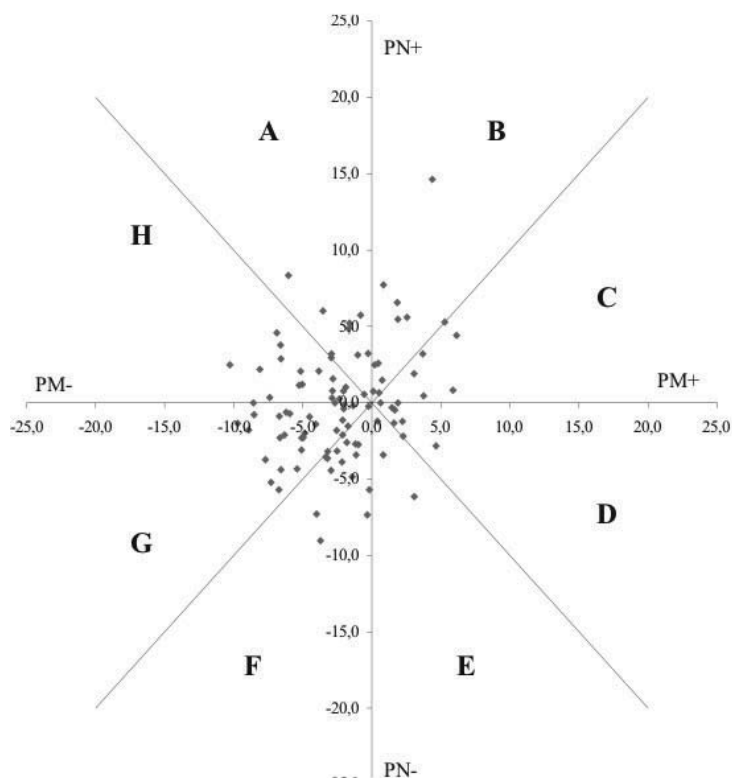
Przy ocenie zjawisk demograficznych istotnym elementem jest wiek ludności. Do niedawna obszary wiejskie i najmniejsze ośrodki miejskie były uważane za najbardziej zaawansowane pod względem starości demograficznej, gdyż ludność w młodym wieku migrowała z nich do większych ośrodków w poszukiwaniu pracy. Jednak od początku lat 90. XX wieku, w okresie transformacji społeczno-gospodarczej, obserwujemy zmniejszenie natężenia migracji do miast w ogóle oraz zmianę kierunku migracji z dominacją przemieszczeń z dużych miast na wieś i do strefy podmiejskiej. Jak pokazują badania prowadzone przez A. Drecką i I. Kopacz (2010), gwałtownie zmniejszyła się liczba dzieci i młodzieży do 17. roku życia (wiek przedprodukcyjny). Ich subpopulacja zmniejszyła się o 20,8% (tj. o ponad 1/5), podczas gdy w kraju o 18,5%. Z punktu widzenia wpływu sytuacji demograficznej na rynek pracy, najbardziej interesująca jest populacja ludności w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata). Udział tej grupy w społeczności wiejskiej województwa świętokrzyskiego zwiększył się z 55,3% do 61,2%. Pojawiło się więcej osób aktywnych zawodowo, co w przypadku ograniczonej możliwości tworzenia nowych miejsc pracy skutkowało zarówno wzrostem skali bezrobocia, jak i decyzjami o emigracji (Drecka, Kopacz, 2010). Jednym z podstawowych problemów większości współczesnych społeczeństw jest kwestia starości demograficznej. Starzenie się społeczeństwa, rozumiane jako wzrost udziału osób powyżej 65 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców, jest konsekwencją wzrostu gospodarczego oraz szeroko pojętych zmian modernizacyjnych społeczeństw (Warych-Juras, Gałka, 2011).

Ryc. 8. Typy rozwoju ludności obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2000 r.
Źródło: Opracowanie własne.

Fig. 8. Types of rural population development in the Świętokrzyskie Voivodeship in 2000
Source: Author's own calculations.

W województwie świętokrzyskim na obszarach wiejskich odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym kształtował się średnio na poziomie 18%. Jak pokazały badania realizowane przez A. Drecką, I. Kopacz (2010), gminy, które znalazły się w fazie starości demograficznej tworzyły łącznie 20,5% ośrodków. Były to gminy, w których udział ludności w wieku 60 lat i więcej stanowił powyżej 21%. Najczęściej zlokalizowane w południowej części województwa, peryferyjnie w stosunku do ośrodków miejskich. Z kolei gminy znajdujące się w tzw. fazie młodości demograficznej, w których udział ludności w wieku 60 lat i więcej stanowił mniej niż 15,9%, położone były przede wszystkim w strefie podmiejskiej stolicy województwa.

Ryc. 9. Typy rozwoju ludności obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne

Fig. 9. Types of rural population development in the Swietokrzyskie Voivodeship in 2009.

Source: Author's own calculations.

W miastach regionu świętokrzyskiego zwiększyły się zasoby ludności w wieku produkcyjnym z 63% do 65,8% oraz w wieku poprodukcyjnym z 14,9% do 16,6%. Spadkowi uległ udział ludności w wieku przedprodukcyjnym z 22,1% do 17,6%. Intensywność procesu starzenia się ludności w miastach przebiegała zarówno „od dołu”, jak i „od góry” piramidy, tzn. przy jednoczesnym spadku udziału grupy przedprodukcyjnej i wzroście udziału grupy produkcyjnej (Górecka, 2005). Przyjmując wielkość 10% jako wyznacznik społeczeństwa starzejącego się, to praktycznie tylko w Połańcu odnotowano udział ludności w wieku 60 lat i więcej, wynoszący 8,1%. Pozostałe miasta przekroczyły ten próg, a w przypadku trzech miast, udział ten wyniósł ponad 20% (Ćmielów, Wąchock, Starachowice).

Przeobrażenia demograficzne rzutują na przemiany rynku pracy, które zapoczątkowane zostały już w latach 90. XX w. Jednym z przykładów takich zjawisk w wymiarze społecznym jest bezrobocie. Przyczyn wzrostu liczby osób bezrobotnych można wymienić wiele, w tym: likwidację zakładów przemysłowych, zmniejszenie popytu na konkretne dobra czy usługi, ograniczenie produkcji, zmiany technologii, niedostosowanie do potrzeb rynku wykształcenia pracowników. W województwie świętokrzyskim najbardziej dotkniętym trwałym bezrobociem okazał się obszar jednostek położonych na peryferiach powiatu kieleckiego (północna i wschodnia część), sandomierskiego (zachodnia), opatowskiego (południowa), koneckiego (południowa) oraz włoszczowskiego. Badania wskazują, że najszybszy rozwój społeczno-gospodarczy dotyczy obszarów wiejskich znajdujących się w pobliżu ośrodków miejskich (zgodnie z teorią centrów wzrostu). Podlegają one silniejszej urbanizacji, co oznacza dalsze ograniczenie działalności rolniczej przy jednoczesnym rozwoju działalności usługowej. Największe trudności mogą dotyczyć obszarów peryferyjnych, które w największym stopniu podlegają niekorzystnym procesom demograficznym (Nowak, Kiniorska, Brambert, 2009).

W analizowanych latach odnotowano korzystne zjawiska o charakterze społeczno-ekonomicznym polegające na wzroście aktywności gospodarczej ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Konsekwencje tego procesu są widoczne w kształtowaniu się elementów rynku pracy. W analizowanych latach 2003–2009 liczba pracujących wzrosła z 44 418 do 51 979 osób. Z kolei spadkowi uległa liczba bezrobotnych z 49 867 do 30 206 osób. Wysoki udział pracujących zarejestrowano w gminach miejsko-wiejskich, gdzie dominujący ośrodek miejski wyznacza specyficzną strukturę funkcjonalną obszaru i rzutuje na wielkość zatrudnienia.

PODSUMOWANIE

Przedstawiona charakterystyka zmian społeczno-ekonomicznych pozwala zauważyć, że dynamika zmian zaludnienia uległa spadkowi. Niekorzystny proces osłabienia składowych ruchu naturalnego i migracyjnego skutkowało również postępującym starzeniem się społeczeństwa. Charakter procesów demograficznych w miastach województwa świętokrzyskiego cechował się dużym zróżnicowaniem przestrzennym. Nasilenie negatywnych zjawisk ludnościowych dotknęło miasta monostrukturalne o niewłaściwej strukturze funkcjonalnej, które jeszcze w latach 80. i 90. XX w. stanowiły trzon zaludnienia województwa (Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Wąchock). W przypadku obszarów wiejskich lepsze warunki społeczno-demograficzne występowały w gminach położonych w pobliżu miast o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych. Najgorzej

przedstawiała się sytuacja terenów położonych peryferyjnie (na granicy powiatu lub województwa, zwłaszcza w części północno-zachodniej i południowej).

Literatura

- Baran E., 2010: Fluktuacja ludności na obszarze województwa świętokrzyskiego w latach 1999-2008, w: *Województwo kieleckie i świętokrzyskie w latach 1919-2009. Bilans sukcesów i niepowodzeń*, red. E. Słabińska, KTN, Kielce: 98–101.
- Drecka A., Kopacz I., 2010: Zasoby ludzkie na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2000-2008, *Studia KPZK PAN*, Warszawa, t. CXXVI: 206–222.
- Górecka S., 2005: Demograficzne aspekty urbanizacji w województwie dolnośląskim na przełomie XX i XXI wieku, w: *Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki*, XVIII Konwersatorium wiedzy o mieście, red. I. Jażdżewska, Uniwersytet Łódzki, Łódź: 269–278.
- Kamińska W., 2010: Urbanizacja obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Geografii, Kielce.
- Kantor-Pietraga I., 2010: Wewnątrzmijskie zróżnicowania demograficzno-społeczne na przykładzie Gliwic, Katowic i Sosnowca. Procesy i struktury demograficzno-społeczne na obszarze województwa śląskiego w latach 1988-2008, *Urząd Statystyczny w Katowicach*, s. 85–108.
- Kiniorska I., 2011: Mobilność przestrzenna ludności na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego, w: *Uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich. Wybrane problemy*, red. W. Kamińska, Instytut Geografii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach: 95–105.
- Kiniorska I., 2011: Procesy ludnościowe w miastach województwa świętokrzyskiego, w: *Człowiek w przestrzeni zurbanizowanej*, red. M. Soja, A. Zborowski, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków: 27–39.
- Kiniorska I., Wrońska-Kiczor J., 2011: Przestrzeń społeczno-ekonomiczna województwa świętokrzyskiego w okresie innowacji, integracji i globalizacji, w: *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Współczesne kierunki przemian społeczno-ekonomicznych*, red. B. Namyślak, *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, 19: 133–147.
- Nowak E., Kiniorska I., Brambert P., 2009: Wsparcie obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego z programów unijnych, w: *Współczesne procesy urbanizacji obszarów wiejskich*, red. W. Kamińska, M. Mularczyk, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach: 35–46.

- Płaziak M., 2005: Wybrane aspekty sytuacji demograficzno-społecznej średnich miast Polski w porównaniach regionalnych, w: Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki. XVIII Konwersatorium wiedzy o mieście, red. I. Jażdżewska, Uniwersytet Łódzki, Łódź: 257–268.
- Szymańska D., Biegańska J., 2011: Obszary podmiejskie dużych miast w Polsce w świetle migracji stałych, w: M. Soja, A. Zborowski, Człowiek w przestrzeni zurbanizowanej, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ Kraków: 83–98.
- Warych-Juras A., 2002: Migracje ludności miast na przykładzie województwa śląskiego i małopolskiego, w: Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast, red. J. Słodczyk, Uniwersytet Opolski, Opole: 47–56.
- Warych-Juras, Gałka 2011: Starzenie się ludności w polskich obszarach metropolitarnych, w: M. Soja, A. Zborowski, Człowiek w przestrzeni zurbanizowanej, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ Kraków: 99–110.